

Gerencsér Árpád[✦] – Siposné Kecskeméthy Klára[✦]

Kaukázusi Emirátus (Imarat Kavkaz) – az Észak-Kaukázus ISIS-e

DOI 10.17047/HADTUD.2021.31.2.12

Manapság egyre kevesebbet hallani a Kaukázusi Emirátusról, illetve provinciájáról az Észak-Kaukázusról. A Kaukázusi Emirátus ideológiája a 19. századi orosz hódítások idejéből eredeztethető, amely a függetlenség visszaszerzéséről szól, a modern felfogás pedig a dzsihád kiterjesztéséről és a szélsőséges irányzatok terjesztéséről szól. A Kaukázus az a hely, ahol a folyamatok nem illenek bele a globális trendekbe, ahol sajátos megjelenési formáik vannak. A Kaukázusi Emirátus jelentősége hihetetlen, ha azt vesszük alapul, hogy egy olyan szervezetre, mint az Iszlám Állam is hatással volt.

A Kaukázusi Emirátus fejlődése, evolúciója tökéletesen megmutatta a gyengülő államhatalom okozta vákuumban keletkező szervezetek felemelkedését, területi igényeit és állami berendezkedésre való törekvésüket. A Kaukázusi Emirátus elleni harc tanulságos minden belügyi szervezetnek, mivel az orosz belügyi és katonai erők teljesen új módszereket tanultak, és ezeket sikeresen alkalmazták az Iszlám Állam elleni műveletekben Szíriában is. Az orosz biztonsági erők fellépése, szervezettsége, adaptációs képessége megroppantotta a Kaukázusi Emirátust. Az elemzésben a Kaukázusi Emirátus bemutatása és vizsgálata a célunk, a vele szemben adott biztonsági válaszok tanulságosak minden ország számára.

KULCSSZAVAK: Kaukázusi Front, Kaukázus térség, gazavat, csecsen háborúk, terrortámadás, ISIS

The Caucasus Emirate (Imarat Kavkaz) – ISIS of the North Caucasus

Today, less and less is heard about the Caucasus Emirate and its province in North Caucasus. The ideology of the Caucasus Emirate can be traced back to the time of the Russian conquests in the 19th century, which was about regaining independence, the modern concept is about extending jihad, and spreading extremist tendencies. The Caucasus is a region where

✦ E-mail: arpadgerencser@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-1062-4568>

✦ Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar –
National University of Public Service, Faculty of Military Science,
e-mail: siposne.kecskemethy.klara@uni-nke.hu; <https://orcid.org/0000-0002-4150-7823>

processes do not fit into global trends, where they have specific manifestations. The significance of the Caucasus Emirate is incredible when we consider that it has influenced an organization like the Islamic State. The development and evolution of the Caucasus Emirate perfectly showed the rise of the organizations created in the vacuum caused by the weakening state power, their territorial needs, and their striving for becoming a state organization.

The fight against the Caucasus Emirate is instructive for all internal-affairs organizations, as Russian internal and military forces have learned completely new methods, which have been successfully applied in operations against the Islamic State in Syria as well. The action, organization, and adaptability of the Russian security forces have shaken the Caucasus Emirate.

In the analysis, our goal is to present and examine the Caucasus Emirate, as the security responses given to it are instructive for all countries.

KEYWORDS: Caucasus Front, Caucasus region, gazavat, Chechen wars, terrorist attack, ISIS

Bevezetés

Manapság egyre kevesebbet hallani az Iszlám Állam nevű szervezetről, és még kevesebbet annak egyik csoportosulásáról, a Kaukázusi Emirátusról, illetve provinciájáról az Észak-Kaukázusról. A Kaukázusi Emirátus ideológiája a 19. századi orosz hódítások idejéből eredeztethető, amely a függetlenség visszaszerzéséről szólt, a modern felfogás pedig a dzsihádkiterjesztéséről és a szélsőséges irányzatok terjesztéséről. Sokszor hangsúlyoztuk, hogy a Kaukázus az a hely, ahol a folyamatok nem illenek bele a globális trendekbe, sajátos megjelenési formáik vannak. Ez így van a Kaukázusi Emirátussal is.

A szervezetről nem sok szó esik, a hazai kutatásoknak nem tárgya, kevés az elérhető forrás. Azonban a szervezet jelentősége hihetetlen, ha azt vesszük alapul, hogy egy olyan szervezetre, mint az Iszlám Állam is hatással volt. Tanulmányunkban a Kaukázusi Emirátus bemutatása a célunk, amelynek vizsgálata, a fenyegetésekre/kihívásokra adott biztonsági válaszok tanulságosak lehetnek minden ország számára. Elemzésünkben kitérünk a dzsihádk értelmezésére és annak kaukázusi megfelelőjére, a mozdatórugók pontos értelmezése és a terrorizmus megértése érdekében. Tanulmányunkban nem elemezzük az észak-kaukázusi dzsihádot vallási szempontból, csak biztonsági szempontból közelítjük meg a Kaukázusi Emirátust, mint az észak-kaukázusi felkelés ernyőszervezetét.

A dzsihádk, mint válságtényező eltérő értelmezése

Mi a „dzsihádk” (jihádk)? Hogyan értelmezi a Nyugat, és hogyan az iszlám kultúra képviselői? A szunnita iszlám egyik ága, a szufi, amely azt mondja, hogy a dzsihádk nem más, mint az ember belső harca, a megfelelés az Istennek. A vahabiták ellenben azt vallják, hogy a dzsihádk nem más, mint a hitetlenek, azaz a nem iszlám hívők elleni fegyveres harc, küzdelem. De beszélhetünk kis- és nagy dzsihádról is, ami megint csak eltérő megközelítést ad. Nem célunk az iszlám dzsihádk elemzése, de a Kaukázusi Emirátus pontosabb megértéséhez szükségesnek ítéljük a dzsihádk kérdéskörének tömör bemutatását.

A felvezetőből is kitűnik, hogy a kérdést meg kell vizsgálnunk, mert ez segít eligazodni a Kaukázusi Emirátus ideológiájában és válságában is. Meg kell jegyezni

azonban azt is, hogy a Kaukázusban egy sajátos törzsi iszlám honosodott meg. A kialakult törzsi valláshoz igazítva vettek át vallási tanokat, vagy a hiedelmekhez igazítva értelmezték azokat. Ebből kifolyólag a dzsihad sem ugyanaz a Kaukázusban, itt *gazavatnak* hívják.

Kezdjük azzal mi a dzsihad.¹ A dzsihad az iszlám világban nem jelenti a szent háborút, főleg nem a civilek, idősek, a nők és gyerekek legyilkolását. A *harb* a harcot, a *kitál* a fegyveres küzdelmet jelenti arab nyelven. A keresztes háborúk folyamán került Európába a szent háború kifejezés, amikor a keresztes hadak a Szentföld visszafoglalását tűzték ki célul. Az iszlámban a támadó elleni fegyveres ellenállás, az elnyomás és kizsákmányolás áldozatainak felszabadítását és az igazságos állapotok visszaállítását tekintik igazságos harcnak.

Maga a dzsihad kifejezés a *dzsáhede* igéből származik, aminek jelentése: erőfeszítést tenni, küzdeni. Az ebből származó *mudzsáhede* főnév küzdelmet, erőfeszítést jelent.

A Korán kevés utalást tesz a dzsihadra. Amikor utal rá, azt azért teszi, mivel az idősebbek gyermekeiket rossz viselkedési formák követésére (bálványimádát) akarják rávenni,² illetve arra a nem fegyveres, szellemi küzdelemre, amelyet Mohamed próféta és követői vívtak a mekkai bálványimádó ellenséggel. A Koránban ez áll: „És ne engedelmességed a hitetleneknek! Ám harcolj ezzel (a Koránnal) ellenük kemény harcra.”³ A másik Korán idézet, amely a dzsihadra utal az, amelyben az erőfeszítésre és fizikai helytállásra utal a hívők mekkai elszigeteltsége során: „Ám azokat, akik Miértünk harcolnak és buzgólkodnak, őket a mi Útjainkra vezetjük. Bizony Allah a jóra való kegyesekkel van.”⁴

Az iszlám szellemi küzdelmet és passzív ellenállást, valamint belső és külső formát is megkülönböztet. Először nézzük a belső dzsihad formáit. A hívő lelkében zajló dzsihadot nevezik *mudzsáhedet al-nafsz-nak*, és a lélek megkísértése elleni erőfeszítést tartalmazza. Ezzel párhuzamosan spirituális dzsihadot is végeznek a muszlimok, amivel lelki erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy Istennek tetsző, tisztességes és erkölcsös életmódot éljenek, és erre sok időt és energiát fordítanak. Van az elme dzsihadja, amelyet vallási tudósok folytatnak, és olyan vallási intelmeket fogalmaznak meg, amelyekre sem a Korán, sem a hadiszokban⁵ nincs utalás.

A külső dzsihad elsősorban azt jelenti, hogy a környezetünkben felmerülő jogtalan cselekedetet vagy erőszakot meg kell akadályoznunk. Ha erre nincs elegendő erőnk, akkor fel kell szólalni a jogtalan, erkölcstelen cselekedet ellen. A külső dzsihad három megjelenési formája az iszlám tanok szerint:

1. *Erőfeszítés a környezet felé; a megértő, türelmes, toleráns bánásmód.*

1 Ennek bemutatásához Abdul-Fattah Munif munkáit vesszük alapul, aki doktori disszertációját a Korán lexikográfiai elemzéséről írta. Lásd Munif 2021. (Letöltés ideje: 2021. 01. 26.)

2 Korán 29:8; 31:15.

3 Korán 25:52.

4 Korán 29:69., lásd még Munif 2021.

5 A Hadisz Mohamed próféta életéről, személyéről és tanításairól, illetve más korabeli muzulmánok tetteiről és szavairól összegyűjtött, szájhagyomány útján terjesztett közlések gyűjteménye.

2. Erőfeszítés a társadalmi betegségek ellen; a közjó érdekében folytatott küzdelem a társadalom romboló jelenségeivel szemben.
3. Küzdelem *vagyonnal vagy fegyverrel*; „Az igazhívők azok, akik hisznek Allah-ban és a Küldöttében és ezután nem gyötri őket a kétség. És harcolnak Allah útján vagyonyukkal és testüikkel. Ők az őszintén igazak.”⁶ Ez a leginkább félreértelmezett dzsihad, ami miatt az iszlámot elítélik a világban.

Az iszlám kezdeti időszakában mentális ellenállást mutattak a követők. A medinai kivándorlást követően, amikor a pogány törzsek fegyveresen rátámadtak az iszlám követőire, akkor öltött először testet a fizikai harc, az ellenállás. A mekkai arisztokrácia által feltüzelt törzsek pusztításával szembeni ellenállás volt az első alkalom, amikor fegyverhez nyúltak a muszlimok. Ha ezt nem teszik, akkor már a kezdeti időszakban megszűntek volna létezni. A Korán elismeri a fegyveres dzsihad szükségességét, ha ellenséges agresszió, vagy zsarnoki hatalom uralkodása veszélyezteti a hívőket. A harc nem lehet öncélú és igazságtalan. A harcot a család és a közösség védelme érdekében is engedélyezi a Korán. Az Arab-félsziget meghódítását az tette lehetővé, hogy a 627-ben kötött békemegállapodást a mekkai nemesek felrúgták. A Korán ezzel kapcsolatban úgy fogalmaz, hogy mindazok ellen lehet fegyveres harcot folytatni, akik felrúgnak egy szerződést. Ez indította el a Mekka és Medina közötti területek meghódítását első lépcsőben, és terjedt ki az egész félszigetre még Mohamed életében. Fegyveres dzsihad csak és kizárólag az imám, vagy a kalifa utasítására, indokolt esetben indítható. A harcosnak szülői engedély szükséges, hogy fegyvert fogjon. A fegyveres dzsihad önvédelmi célú. Nem indokolható ezzel területszerzés, erőszakos hitterjesztés, terjeszkedés vagy vagyonszerzés. Mohamed Próféta a harcba induló Alinak a következőket mondta: „*Ne kívánjátok a halált, és kérjétek Alláhtól az életben maradási!*”,⁷ amely lényegében az öngyilkosság és az öncélú gyilkolás tilalmáról szól. Ugyancsak fontos intelem szól az élet oltalmazásról, megkegyelmezésről és a tisztességtelen zsákmányszerzésről: „*Ne öljétek meg az aggastyánokat, sem a kisgyermekeket, sem a nőket, és ne essetek túlzásokba!*”⁸ Abu Bakr as-Siddiq, az első kalifa Mohamed után, a Bizánci Birodalom ellen vonuló hadseregek vezetőjének az alábbiakat mondta: „*Tíz dolgot tanácsolok neked: „Ne ölj meg nőt, sem gyermeket, sem időset! Ne vágd ki a termő fákat, ne rombold le az építményt, és ne öld a birkákat, se a tevéket – csak annyit, amennyi étékként szolgál! ... Ne lopj a zsákmányból és ne legyél gyáva!*”⁹ Az iszlám kitér arra is, hogy ha nem muszlim hívő kér menedéket üldöztetés miatt, akkor őt be kell fogadni, védelmezni kell. A Korán rendelkezik a hadifoglyokról is: „*Táplálják a szegényeket, ároákat és a rabokat – jóllehet nekik is kedves az.*”¹⁰ „*Ha hitetlenekkel találkoztok (a harc során) [a dzsihad vagy a gazvat során, bármely harci cselekmény alatt, amely Allah útján történik], vágjátok el a nyakukat! És ha elpusztítottátok (vagy megsebesítettétek) őket, erősen kötözzétek meg (őket fogolyként)! Ezek után, vagy kegyelem, vagy*

6 Korán 49:15.

7 The Hadith of the Prophet Muhammad at your fingertips. <https://sunnah.com/nasai:1821> (Letöltés ideje: 2021. 02. 15.)

8 Uo.

9 Uo.

10 Korán 76:8.

*váltságdíj – míg a háború a végét el nem éri.*¹¹ Mohamed egyetlen foglyot sem engedett kivégezni. A fegyveres dzsihad a megszállók elleni önvédelmet megalapozó jog, vagy olyan hadviselési forma, amely a társadalmi egyenlőtlenségek, anomáliák megszüntetésére irányul. Nem irányulhat azonban ártatlan, fegyvertelen emberek, idősök, nők és gyermekek ellen, életüket és vagyonukat sem veszélyeztetheti.¹²

A fentiek alapján már látni lehet, hogy mennyire téves a nyugati felfogás az iszlámmal kapcsolatban. Azonban az is igaz, hogy egyes irányzatok vezetői, vagy inkább egyes csoportok tagjai a tanokat kiforgatva, hamis és téves vallási értelmezéssel felvértezve küldi harcba követőit. A Korán sok utalást tartalmaz a szabad vallásgyakorlásra, meghagyja a szabad akaratot, döntést; *„Nincs kényszer a vallásban! Ím világossá lett az egyenes Út és a tévelygés (különbözősége).”*¹³

Napjaink szélsőséges nézeteit valló csoportjai az alábbi tanítás alapján magyarázzák tetteik jogosságát; *„Harcoljatok azok ellen, akik nem hisznek Allah-ban, sem az Utolsó Napban, és nem tartják tilosnak azt, amit Allah és az Ő küldötte tilalmasnak nyilvánított és nem az Igazság vallását [az iszlámot] vallják – azok közül, akiknek a Könyv [zsidók és keresztények] adatott! Mindaddig (tegyétek ezt), amíg meg nem adják, akarva-akaratlanul, a fejadót.”*¹⁴ Amikor a fenti gondolatot Mohamed megfogalmazta, azt a Bizánci Birodalom zsoldos csapatai miatt tette, akik betörték a muszlim területekre, és pusztítottak.¹⁵

A terrorizmus megítélése a muszlim hittudósok szerint

A vallási hittudósok mélyen elítélik azokat, akik a terrorizmust használják fel a hit terjesztésére, vagy a „hitetlenek” pusztítására. Ezeket a csoportokat kivetik magukból, mert szégyent hoznak az iszlámra. Szaúd-Arábia főmuftija 2003-ban az alábbi kijelentést tette ezzel kapcsolatban: *„Mindenki, aki a terrorizmust fegyveres dzsihadnak állítja be, maga is egy tévelygő, tudatlan ember. Az is bűnös, aki a terroristáknak segítséget nyújt, és egyben rejtékhelyet is biztosít számukra. Sajnos egyesek az iszlám világban saját önjelölt vallástudósaikat követik, akik nem rendelkeznek megfelelő tudással, és nem tekinthetők fakíhoknak (vallásjogi tudósoknak).”*¹⁶ A vallási tudósok szerint a terrorista csoportok az iszlám, Mohamed próféta és Allah ellen is hadat viselnek, tettük elítélendő és büntetendő:

*„Bizony azok, akik harcolnak Allah és a Küldötte ellen, és abban buzgólkodnak, hogy romlást [pusztítást] okozzanak a földön, azok jutalma az, hogy megöletnek vagy keresztre feszítetnek, vagy kezeik és lábaik – egymással ellentétesen – levágnak, vagy száműzetnek a földről. Ez megaláztatás lesz a számukra az evilágon. És nekik a Túlvilágon hatalmas büntetés jár.”*¹⁷

11 Korán 47:4.

12 Munif 2021.

13 Korán 2:256.

14 Korán 9:29.

15 Munif 2021.

16 Munif 2021.

17 Korán 5:33.

Ibn Tajmijja a fatváiban¹⁸ kétfajta dzsihadot különböztet meg a hitetlenek elleni harcban:

- Dzsihad talab – „a követelés vagy kérés dzsihadja”. Az ellenség szándékainak felderítése, a határok megerősítése.
- Dzsihad difá – „védekező dzsihad”. A bekövetkezett támadás elhárítása, az agresszor elleni védekezés.¹⁹

A 21. századra a szélsőséges iszlám mozgalmak központja Szaúd-Arábia lett. Az itteni mozgalom a vahhabita irányzathoz köthető, névadója Muhammad ibn Abd al-Vahháb, aki megismerkedett ibn Tajmijja tanaival, és abból csak a harcos dzsihadot vette át a hitetlenek ellen. Azt ki kell emelni, hogy hitetlennek minősítették ibn Tajmijja²⁰ tanai azokat a muszlimokat is, akik nem fogadták el a tanait, azaz ellenük is szigorú büntetést fogalmazott meg. Al-Vahháb engedékenyebb volt a muszlimokkal szemben, nem helyezte kilátásba akkora büntetéseket. Al-Vahháb szerint a dzsihad nem egyéni kötelesség, hanem az emír vagy imám útmutatásait kell követni. A harc célja nem lehet önkényes, és nem lehet öldöklés az eredménye.²¹

Mahmúd Saltút a 20. századi tanító is állást foglalt a dzsihadról. A legfontosabbnak a hitéleti és erkölcsi küzdelmet tekinti a tudatlanság elleni küzdelem mellett. A mérsékelt szunnita hagyományok alapján a dzsihad öt kategóriáját lehet megkülönböztetni: a lélek (nafs), a Sátán (sajtán), a hitetlenek (kuff ár), a képmutatók (munáfi kún), a bűnösök és erkölcstelének (zálímún-fászikún) ellen.²²

Az iszlám jogtudósok a muszlimok kötelességének (fard) tartották és tartják a dzsihadot, mert a más vallásúak folyamatosan fenyegetik az iszlámot.

Az iszlámban gyakran használják a fundamentalista kifejezést. A fundamentalista jelentése az arab nyelvben: *olyan ember, aki betartja a vallási előírásokat*. A fundamentalistákra használható pontosabb kifejezés az *uszúli*.²³ A radikális felfogás szerint csak a fegyveres dzsihad (kis dzsihad) létezik, arra kell helyezni a hangsúlyt. Szerintük a lelki megtisztulás, küzdelem (nagy dzsihad) lényegtelen. A neofundamentalisták (a szunnita iszlám szalafita irányzatát tekintik ezeknek) szerint a muszlimoknak vissza kell térni az igaz iszlámhoz. Szerintük felesleges a fegyveres dzsihad, mivel a saríja betartása sokkal fontosabb, mint az államhatalom megszerzése.²⁴ A szalafiták szerint a daava (hittérítés) az elsődleges, a lélek reformjának (dzsihad akhbar) meg kell előznie az államhatalom megszerzését, de a politikai

18 Fatva: vallási útmutatás, amelyet minden muszlim vallási jogtudós kiadhat. Általában olyan kérdésekben születnek fatvák, amelyek kapcsán az iszlám jog meglévő útmutatásaiban nincs egyértelmű válasz. Pap, Reményi, Végh, Kitanics, Vati: *Geopolitikai szótár – Szavak gyűjteménye*. http://tamop412a.ttk.pte.hu/files/foldrajz7/geopolitikai_foldrajz/www/ch02.html (Letöltés ideje: 2021. 04. 26.)

19 Dévényi 2017, 5.

20 ibn Tajmijja (1263–1328); a radikális iszlám megalapítója. Az ő tanai szerint a vallás és az állam összetartozik. Szerinte az anyagi és lelki jólét akkor valósul meg, ha a vallást jogrendszeren keresztül átültetik a gyakorlatba. Nádori 2016, 102.

21 Dévényi 2017, 6–7.

22 Uo. 8.

23 A szunnita iszlámban a fennálló rend megváltoztatására törekvő két irányzatot konzervatív neofundamentalistának és radikálisnak nevezik. Ezekre használják az *uszúli* kifejezést.

24 Dévényi 2017, 10.

hatalom megszerzését nem tekinti lényegesnek, mivel a politika nem segít a lélek megtisztulásában. A vallási propaganda fontosabb, mint a politikai. Fontos kiemelni, hogy a szalfitáknál a daava fontosabb a dzsihadnál, így a lelki háborút nem tekintik dzsihadnak a hagyományos iszlám felfogással szemben.²⁵

A mai radikális iszlám csoportok és irányzatok között a dzsihad megítélésében és felfogásában van különbség. Itt van az ideje a dzsihadnak? Milyen módon és ki ellen kell harcolni?

Abd al-Azíz ibn Abdalláh ál as-Sajh szaúdi főmufti szerint az individuális dzsihad csak különösen veszélyeztetett népcsoportoknál (Csecsenföld) lehet egyéni kötelesség, de ebben az esetben is szükséges a vezető (emír) jóváhagyására. Ő az, aki meghatározza a harc menetét és módját is. A dzsihad csak igazságos, jogos háború lehet. A harc lehet igazságos, ilyen például a honvédő harc, és lehet igazságtalan, jogtalan, ha csak pusztulást és szenvedést hoz. Nagyon fontos, hogy az egyéni (individuális) dzsihad elszakadt az államtól, és szerintük nincs igazi iszlám. Abban is megnyilvánul elutasításuk, hogy bárki kiadhat fatvákat közöttük. Az iszlámban csalódott egyénekről van szó, akik sokszor dühüket, tehetetlenségüket fejezik ki támadásaikban.²⁶

Az iszlám dzsihad vezetőivel kapcsolatban egyetértünk Dévényi Kingával, aki a következőket mondja erről: *„...az önkényes értelmezések és a hagyományok elvetése elsősorban tudatlanságon és kényelmességen alapul. Egyetlen szélsőséges csoport vezetője vagy az iszlám egyes kérdéseiben megszólaló reformista sem rendelkezik még középszintű vallási képzéssel sem. Nem tanultak hagyományos muszlim iskolában, madraszában. Legtöbbször valamely nyugati egyetemen végezték tanulmányaikat, elsősorban műszaki szakterületen. A kényelmesség azt jelenti, hogy egy igazi iszlám vallási képzettség megszerzése évtizedekig tart, amire nem vállalkoznak ezek a politikai aktivisták. Még a 20. század első felében Egyiptomban hagyományos iskolákat végzett Szajjid Kutb is azt írta Korán-magyarázatának előszavában, hogy Isten »megihlette őt« a Korán szavaival, ami tulajdonképpen azt jelenti, hogy nem volt hajlandó belemerülni a hagyományos Korán-magyarázatok olvasásának tengerébe.»²⁷*

Az Emirátus létrejötté

A Kaukázus térséget a cári Orosz Birodalom a 19. századtól kezdte teljes egészében meghódítani. Az Alekszej Petrovics Jermolov tábornok által vezetett orosz erők óriási áldozatok árán tudták csak elfoglalni a hegyvidéki területeket, különösen Ingusföld, Csecsenföld és Dagesztán hegyvidéki területeit. A gerillaharc folyamatos volt a megszálló orosz erőkkel szemben. A szembenállás mai szimbóluma az a Samil imám, aki 1834–1859 közötti időszakban dacolt az orosz megszállókkal és csak 1865-ben adta fel véglegesen a harcot. Az oroszok elleni gyűlölet soha nem múlt el, minden alkalmat megragadtak az észak-kaukázusi népek a megszállókkal szembeni harcra.

Az erőszakos russzifikáció, a hagyományok törvényen kívül helyezése mind növelte a gyűlöletet. Mindezt tetézte az 1943–1944 telén végrehajtott deportálás, amikor az ingusok, csecsenek és dagesztániak tömegeit gyűjtötték össze és szállították

25 Dévényi 2017, 11–12.

26 Uo., 12–13.

27 Uo. 14.

őket Kazahsztán kietlen, fagyos sztyeppéire. Az, aki túlélte a kitelepítést/deportálást, illetve a leszármazottaik csak 1953 után térhettek haza. A házak többségét azonban idővel elfoglalták mások, így a feszültség csak nőtt, de a szovjet haderő szuronyainak árnyékában nem volt esély a hatékony felkelésre.

A Szovjetunió 1991. decemberi felbomlását követően jelentős átalakulás zajlott le a posztszovjet térségben. Oroszországnak a Szovjetunió felbomlásakor a terrorizmus szempontjából két nagyon problémás térsége volt: Közép-Ázsia és a Kaukázus. Ezeknek a térségeknek az új típusú fenyegetéseire nem volt felkészülve az orosz vezetés. Az első csecsen háború borzalmi sokkolóan hatottak a Jelcin adminisztrációra, és rohamtempóban kezdtek el az eljárások kidolgozását.²⁸

A probléma a nyolcvanas években kezdődött. A Kaukázusban eredetileg a szúfi irányzat és az ahhoz kapcsolódó szokásjogon alapuló adat (hely szokásjog) volt a jellemző. A nyolcvanas években megjelent és egyre erősödött a szalafita irányzat, ami a hagyományos iszlám törvénykezést a sariát tartotta elfogadhatónak. A kilencvenes években az észak-kaukázusi csoportok a sariát mellett foglaltak állást. Ezzel meg is ágyaztak a szélsőséges irányzatok terjedésének.²⁹ A kaukázusi lázadás központi eleme az volt, hogy egy iszlám kalifátust hoznak létre az Észak-Kaukázusban, ahol bevezetik a sariát. Ez volt az ISIS központi gondolata is.

Nagyon fontos megnézni, hogy az észak-kaukázusi folyamatok hogyan alakultak és fejlődtek. Egészen az első csecsen háború lezárását jelentő haszavjürti béke-megállapodásig tisztán szeparatista célokat fogalmaztak meg a csecsen és dagesztáni vezetők. Ezt követően „a csecsen ellenállás a nemzeti felszabadító irányvonaltól a regionális dzsihád eszméje felé kezdett tolni”.³⁰

A szervezet elődszervezete a Kaukázusi Front volt, amelyet 2005-ben alapítottak, vezetője Abdul Halim Szadulajev volt. A Samil Baszajev csecsen hadúr vezette csecsen lázadás jelentősen veszített erejéből a 2004. szeptember 1–3. közötti beszláni események után.³¹ Samil Baszajev 2006 júliusában vesztette életét az orosz belügyi erőkkal vívott egyik összecsapásban. A „csecsen ügyre” nem irányult nemzetközi figyelem, különösen a 2001 szeptemberét követő időszakban, sőt Moszkva további csapatokat küldött a térségbe. A beszláni eseményeket követően a kaukázusi terrorizmus gyökeresen megváltozott. Samil Baszajev 2005-ben egy amerikai csatornának adott interjúban azt állította, hogy „az orosz lakosság is felelős a konfliktusért, mert támogatják az orosz kormányt”.³² Emiatt indultak támadások az orosz városok ellen, valamint erre hivatkozva terveztek további támadásokat. Baszajev utolsó akcióját 2005 októberében Nalcsikban hajtotta végre orosz belügyi és katonai objektumok ellen. Abdul Halim Szadulajev, Aszlan Maszhadov³³ utóda átszervezte a fegyveres csoportokat, és megerősítette a Kaukázusi Frontot. Szadulajev elve szerint nem a polgári

28 Az első csecsen háborúval kapcsolatban lásd Isaszegi 2015, 217–222., Tömösváry 2017, 157–167.

29 Kiss 2013, 5.

30 Uo.

31 Lásd részletesebben ezzel kapcsolatban: Rác 2011, 26–27.

32 Schaefer 2011, 246.

33 Aszlan Maszhadov volt a harmadik elnöke Csecsenföldnek, aki 2005. március 8-án meghalt. Több alkalommal is merényletet kíséreltek meg ellene.

célpontokat támadják, hanem csak a kormányzati és katonai létesítmények ellen hajtának végre támadásokat.³⁴ A Kaukázusi Frontból alakult 2007-ben a Kaukázusi Mudzsahedin, vagy Kaukázusi Emirátus nevű szervezet. A Kaukázusi Emirátust Doku Hamatovics Umarov alapította. Az 1. táblázatban foglaljuk össze az Emirátus és az észak-kaukázusi felkelés vezetőit, titulusukat és „hivatalban” töltött idejüket. Doku Hamatovics Umarov vezetői időszaka az első fázisban kezdődik, és a teljes második szakaszt lefedi haláláig. Abdul Halim Szadulajev örököséként vette át 2006-ban a Kaukázusi Front vezetését, és 2007-ben, amikor megalakult az Emirátus kezdődik a második fázis. Fontos kiemelni, hogy 1994-től Moszkva a csecsen vezetőket inlegitim elnököknek tekintette, különösen Zelimhán Jandarbijevet és az őt követő vezetőket. Jandarbijev már harctéri parancsnok volt a harcokban, így Moszkva szemében halálos ellenség volt.

1. táblázat.
A Kaukázusi Emirátus evolúciója

<i>Vezetők</i>	<i>Titulus</i>	<i>Hivatalban töltött idő</i>
I. szakasz		
Dzsuhár Dudajev	Csecsenföld első elnöke	1991. november 9. – 1996. április 21.
Zelimehán Jandarbijev	Csecsenföld 2. elnöke, Dudajev alelnöke, harctéri parancsnok	1996. április 22. – 1997. február 12.
Aszlan Maszhadov	Csecsenföld 3. elnöke harctéri parancsnok	1997. február 12. – 2005. március 8. ³⁵
Abdul Halim Szadulajev	Csecsenföld 4. elnöke Kaukázusi Front megalapítója	2005. március 8. – 2006. június 17.
II. szakasz		
Doku Hamatovics Umarov	Kaukázusi Front vezetője Kaukázusi Emirátus megalapítója	2006. június 17. – 2013. szeptember 7. ³⁶
III. szakasz		
Aszlambek Vadalov	Kaukázusi Emirátus vezetője	2010. augusztus 1–3.
Aliashab Kebekov	Kaukázusi Emirátus vezetője	2014. március 18. – 2015. április 19.
Magomed Szulejmanov	Kaukázusi Emirátus vezetője	2015. július 2. – augusztus 11.
Zalim Boriszovics Szebzuhov	Kaukázusi Emirátus vezetője	2015. augusztus 12. – 2016. augusztus 17.

34 Schaefer 2011, 247.

35 Moszkva törvényen kívülnek nevezte Maszhadovot és Szadulajevet. Moszkva szemében a csecsen elnök 2003 októberétől Ahmad Kadirov volt, akit szimbolikusan 2004. május 9-én, a győzelem napi felvonuláson öltek meg. A hatalmat 2007-ben az ő fia, az oroszbarát Ramzan Kadirov kapta meg, aki a mai napig irányítja kétes módszerekkel ugyan, de stabilan Csecsenföldet.

36 A Kaukázusi Emirátus vezetője 2007. október 7-től haláláig.

A bonyolult helyzetet, ami a kilencvenes évek Oroszországának mindennapi életét jellemezte, szeretnénk bemutatni a fenti táblázathoz kapcsolódva. Az első csecsen háború során a Kadirov klán a függetlenségért harcolt. 1996 után a Kadirovok megkapták Csecsenföld vezetését. Ahmed Kadirov lett a Moszkva által elfogadott elnök, akivel párhuzamosan volt egy másik elnök, ahogy azt a táblázat is mutatja. A viszonyokat jól jellemzi, hogy 2005-ben állítólag Aszlan Maszhadov meggyilkolását Samil Baszajev³⁷ készítette elő. Baszajev szivárogtatta ki az orosz biztonsági szolgálatnak Maszhadov búvóhelyét.³⁸

A rendelkezésre álló adatok alapján az alábbiak mondhatók el az egyes szakaszokról:

Az I. szakasz a „kaukázusi felkelés”, ahogy a szakirodalomba és a történelemben bevonult. A kaukázusi szeparatista csoportok felállása, az etnikai alapú szeparatista törekvések voltak a legfontosabb jellemzői. A felkelés 1994-ben azért robbant ki, mert Moszkva elutasított minden együttműködést a csecsenekkel. Érdekes megfigyelni, hogy Csecsenföld ekkori vezetői mind komoly katonai képzettséggel rendelkeztek, Dudajev a szovjet hadseregben tábornoki rangot ért el. Az első csecsen háborúban alkalmazott harceljárásokhoz részletesen tanulmányozta Budapest 1944. évi ostromát és az 1956. évi forradalmi eseményeket. A visszaemlékezések, elemzések alapján került sor Gudermesz és Groznij városi harcaira. Ebben az időszakban a Csecsen Icskéria Köztársaság kikiáltása volt a cél, azaz Ingusföld, Csecsenföld és Dagesztán területeiből együttesen kialakítandó iszlám köztársaság volt az elképzelés, ahol a saría kerül bevezetésre. 2005-től a fegyveres küzdelmet a Kaukázusi Front ernyőszervezet alatt szervezték.

Joszef Bodanszkij már 1999-ben jelezte, hogy a szélsőségesek háttérbázisa megváltozott a második csecsen háború során. Vafa Guluzade³⁹ kijelentette, hogy „a csecsen és a dagesztáni harc nemzeti felszabadítási harcnak tekinthető, és nem terrorizmus, mint ahogy az orosz hatóságok megpróbálják bemutatni”.⁴⁰ Azerbajdzsán területén keresztül pakisztáni és afgán fegyveresek százai haladtak keresztül, és katonai felszereléseket szállítottak Dagesztánba és Csecsenföldre. Julia Juzik az alábbiak szerint fogalmaz a csecsen sahidkáról: „Baku, Azerbajdzsán mindennek a központja – vahabbizmus, a csecsen öngyilkos merénylő nők ideológiai kiképzése, a terrorcselekmények külföldi finanszírozása. Hírszerzési forrásokból tudom, emberektől, akikkel egész évben beszéltem, nagyon különböző emberekkel mindkét oldalról.”⁴¹

Nagyon lényeges, hogy 1999-től már a dzsihád volt a kaukázusi csoportok mozgatórugója. A harcok áttevődtek Dagesztán területére is, illetve a sok visszhangot kiváltó terrorista támadások elkövetésére is ez után került sor.⁴² Mindkét oldalon

37 Samil Baszajev: a csecsen terrorcsoportok hírhedt vezetője, akihez a legvéresebb terrorcselekmények fűződnek (pl. Beszlán, Bugyonovszk, Dubrovka Színház). Az orosz biztonsági erők 2006. július 10-én egy rajtaütésben végeztek vele.

38 Baszajev árulhatta el Maszhadovot. <https://honvedelem.hu/hirek/kulfoldi-hirek/baszajev-arulhatta-el-maszhadovot.html> (Letöltés ideje: 2021. 02. 11.)

39 Vafa Guluzade 1999-ben elnöki tanácsadó volt.

40 Charalampidis 2013, 3–5.

41 Uo. A „fekete özvegyekről” részletesebben: Kiss 2013, 9., valamint Mezei 2010.

42 Ezeket részletesen lásd lejjebb.

nagy veszteségekkel járó harcokra került sor a kilencvenes években. Különösen az első csecsen háború orosz veszteségei voltak sokkolók. A kétezres évekre az oroszok hatékony intézkedéseket tettek a felkelő csoportok visszaszorítására. A harcjeljárásokban gyökeres változásokat hoztak, a célzott, különleges erők által végrehajtott támadások kerültek előtérbe, valamint a hírszerzésre sokkal nagyobb hangsúlyt helyeztek.

Fontos kiemelni, hogy 2002 júniusától Samil Baszajev lett Csecsenföld katonai vezetője. Baszajev az összes kaukázusi hadszínteret megjárta, jelentős harci tapasztalatra tett szert Abháziában, Hegyi-Karabahban, és jelentős, ütőképes erőt tudott kialakítani. Aszlan Maszhadov és Samil Baszajev között már 1997-től jelentős konfliktus alakult ki, Baszajev segítette a radikális iszlám eszmék terjedését térségben. Ő alakította át a szeparatista mozgalmat regionális és globális dzsiháid mozgalmá, ami utólag kiderült nagy hibának bizonyult.

Ebben az időszakban jelentős támogatók tűntek fel Jemenből, Szaúd-Arábiából. Ennek oka, hogy olyan meghatározó harcosok éltek még, mint Abu ibn al-Hattab⁴³ és Doku Hamatovics Umarov. Al-Hattabot 2002 márciusában likvidálta az orosz titkoszolgálat. Fontos elem, hogy ebben az időben a vahhabita irányzat is erősen terjedt a térségben. Abdul Halim Szadulajev „reformja” segítette a szervezet hatékonyságának növekedését, azonban mivel érzékelte a lakosság körében a jelentős támogatásvesztést, megtiltotta a polgári célpontok és lakosság elleni intézkedéseket. Ez az első nagy törés vezetői szinten. 2005-ben Szadulajev megalakította a Kaukázusi Frontot, ami 2007-ben Umarov vezetésével átalakul a Kaukázusi Emirátussá (1. ábra).

Vezetői és identitás válság alakul ki Csecsenföldön, amikor az oroszok kivonultak, belső harcok robbannak ki a csecsen csoportok között is.

A II. szakasz a 2007–2012 közötti időszakot fedi le. Doku Hamatovics Umarov önkényesen kikiáltotta a Kaukázusi Emirátus megalakulását. A szervezet ekkor élte a fénykorát, özönlött a pénz és harcosok a világ minden részéről. Az orosz biztonsági erők óriási erőfeszítéseket tettek az Emirátus felszámolására. A szervezeten belül már jelentős feszültségek voltak. Megjelent az alternatíva, az Iszlám Állam Szíriában és Irakban.

A Kaukázusi Emirátus emírje, Doku Umarov megváltoztatta az oroszországi lakosság státuszát, és kiadta a parancsot, hogy ne indítsanak támadásokat polgári célpontok ellen a továbbiakban.⁴⁴ Ez teljesen megfelel Abdul Halim Szadulajev elvárásainak, aki a polgári lakosság elleni támadásokat megtiltotta, teljesen szembe menve Samil Baszajev módszereivel. Meg kell azonban jegyeznünk azt, hogy Doku Umarov is a Baszajev-féle módszereket támogatta kezdetben.

A III. szakasz a 2012 utáni időszak. Az Iszlám Állam erős elszívó hatása miatt rengetegen hagyták el a térséget. Az orosz biztonsági erők egyre hatékonyabbak, a vezetők hat hónapnál többet nem töltötték be pozíciójukat. A szervezetben szakadás

43 Abu ibn al-Hattab vezette a Nemzetközi Brigádok egységet Csecsenföldön, aki Samil Baszajevvel közösen 1999-ben támadást indított Dagesztánban, ezzel elindítva a második csecsen háborút.

44 „Амир ИК Докку Абу Усман изменил статус населения России и отдал приказ избегать атак на гражданские цели” <https://www.kavkazcenter.com/russ/content/2012/02/03/88591.shtml> (Letöltés ideje: 2021. 01. 26.)

következett be, mivel több harctéri parancsnok és emír esküt tett az ISIS-nek. Mára becslések szerint csak 400–1500 főt tesz ki a harcosok száma, de elképzelhető, hogy ennyit sem, mert a harcok intenzitása jelentősen visszaesett az elmúlt három évben.

A Kaukázusi Emirátus egy ernyőszervezet, amely az alábbi szervezeteket fogja össze:

1. Jarmuk Dzsamaat – Kabard-Balkár-Karacsáj Egyesült Vilajet Fegyveres Erői;
2. Saría Dzsamaat – Dagesztáni Saría Dzsamaat (Dzsenet);
3. Ingus Dzsamaat – Ingus Dzsamaat Saría;
4. Hataib al-Houl – Észak-Oszét Dzsamaat;
5. Riyad us-Salihin Mártírok Brigádja. Az Emirátus ún. vilajetekbe (tartomány, provincia) osztja be az egyes szervezetek működési területét.⁴⁵

1. ábra.

A Kaukázusi Emirátus vilajetjai (tartomány)

(Forrás: Is this the end of the Caucasus Emirate?)

<https://www.opendemocracy.net/regist-gente/is-this-end-of-caucasus-emirate> letöltés ideje: 2020. 10. 15.)

Ideológia

Az Emirátus ideológiájának megértéséhez vizsgáljuk meg a csecsenek kulturális hátterét röviden. A csecsenek egy sajátos törzsi vallást követnek, amely a hegyi népek hiedelmeiből és az iszlámból átvett elemekből áll, és ezt nevezik úgy, hogy *adat*. Emellett jelen van a hagyományos iszlám szunnita ága. A csecsenek, ingusok és dagesztániak által az orosz elnyomók ellen hirdetett szent harca a *gazavat*, ami nem egyenlő a dzsiháddal. A *gazavat* célja a független iszlám állam kikiáltása az Észak-

⁴⁵ Gerencsér 2016, 268.

Kaukázusban. Ez volt az első csecsen háború célja is 1994 és 1996 között. Az 1999-ben kirobbant második csecsen háborúban már jelentősen megmutatkozott a különbség az adat, a mérsékelt szunniták és a szélsőségesek között, akik a szalafita irányzatot követték. Ennek egyik legjobb példája a Kadirov klán volt. Ahmad Kadirov, mint Csecsenföld egyik legerősebb klánjának a vezetője az első háborúban a lázadás mellett állt. A második háborúban az oroszok egyik legnagyobb szövetségese lett. Csecsen harcolt csecsen ellen, és ez ma is így van. Az Emirátus támogatottsága egyre kisebb, a legfőbb bázisai szinte csak a hegyi régióra korlátozódnak.

A Kaukázusi Emirátus 2007. évi megalakulása óta a szunnita szalafita irányzat elveit követi. Az Emirátus elődje a mérsékelt, szufi irányzatot követő Icskéria Csecsen Köztársaság volt. Doku Umarov vezetésével a szervezet célja az al-Kaida globális dzsihádjához való csatlakozás volt, és a harc egyik háttérbázisának kialakítása volt. A szervezet retorikájában a változás 2011-ben következett be. A dzsihád célja abban nyilvánult meg, hogy az orosz belügyi és katonai szervezetek ellen hajtottak végre támadásokat. A saját és a globális dzsihád céljait részben összhangba tudták hozni.⁴⁶

Nemzetközi kapcsolatok

A Kaukázusi Emirátus 2007. évi megalakulása után jelentős nemzetközi támogatást kapott. Az Emirátus az al Kaida-val és a Talibánnal tartott fenn magas szintű kapcsolatot.

A Kaukázusi Front nevében, a szélsőségesek által végrehajtott, legnagyobb visszhangot kiváltó korábbi támadásokat a 2. táblázatban foglaltuk össze.

2. táblázat.

A Kaukázusi Front által végrehajtott terrorcselekmények

<i>Időpont</i>	<i>Esemény</i>
1995. június 14.	Bugyonovszkij, katonai kórház túsdráma
1996. január 9.	Kizljár, kórház elleni támadás
2000. augusztus 8.	Moszkva, Puskin tér öngyilkos merénylet
2002. május 9.	Kaszpijszk, robbantásos merénylet
2002. október 23.	Dubrovka Színház elleni támadás
2003. december 5.	Sztavropol körzet, öngyilkos merénylet egy vonaton ⁴⁷
2004. február 6.	Moszkva, Avtozavodszkaja metróállomásonál öngyilkos merénylet
2004. augusztus 31.	Moszkva, metró robbantás
2004. szeptember 1.	Beszlán, általános iskolai túsdráma ⁴⁸

46 Caucasus Emirate. 2. <https://stanford.app.box.com/s/zkyrigk11ya149bpwabgos662zsummi6> (Letöltés ideje: 2020. 12. 30.). Lásd ezzel kapcsolatban még a Dzsihád versus gazavat alfejezetet.

47 Terrortámadások Oroszországban az elmúlt 15 évben. <https://www.magyaridok.hu/kulfold/terrortamadasok-oroszorszagban-az-elmult-15-evben-1542718/> (Letöltés ideje: 2020. 12. 31.)

48 Gáspár 2012.

3. táblázat.

A Kaukázusi Emirátus 2009–2015 között végrehajtott jelentősebb támadásai

<i>Időpont</i>	<i>Esemény</i>
2009. június 5.	Aldigirei Magomedtagirov, dagesztáni belügyminiszter elleni támadás
2009. november 27.	a Nyevszkij Expressz elleni támadás ⁴⁹
2010. március 29.	a moszkvai metró támadás
2011. január 24.	Domogyedovo repülőtér elleni támadás
2012. május 3.	Mahacska, autóba rejtett robbantásos merénylet
2013. április 15.	Boston, Carnajev testvérek által elkövetett robbantás a maraton versenyen
2013. december 29–30.	Volgográd, öngyilkos merényletek
2014. április 3.	Jandi, Csecsenföld, orosz biztonsági erők páncélozott gépjárműve elleni támadás ⁵⁰
2015. december 29.	Derbent, öngyilkos fegyveres támadás ⁵¹

A 3. táblázatban szeretnénk bemutatni, hogy a Kaukázusi Frontból átalakult Kaukázusi Emirátus milyen jelentős támadásokat hajtott végre. A belügyi és katonai erők fellépése annak fényében is lényeges, mivel a 2014. évi téli olimpiát Szocsiban rendezték. Az Emirátus aktivizálódása és az erre adott moszkvai válasz kegyetlen időszakot hozott a térségben. Az oroszok az olimpiával bizonyítani akarták, hogy

- az Észak-Kaukázust stabilizálták, ellenőrzésük alatt tartják;
- a terrorizmus és az orosz érdekek ellen támadó bármilyen mozgalmat, erőt brutálisan fojtják el, intézik el.

A szocsi olimpiával üzent Putyin a világnak és különösen a terrorszervezetek tagjainak: Oroszországban nincs helyük.

A 4. táblázatban a Kaukázusi Emirátus maradványai által végrehajtott, de már messze nem olyan hatékony támadásokat szemléltetjük. Fontos elem, hogy ezekért már az ISIS vállalta a felelősséget. Érdeemes tény, hogy a támadásokban használt fegyverek is egyre hatástalanabbak, hasonlóan az európai támadásokhoz. A 2015 óta az orosz és észak-kaukázusi területeken végrehajtott támadások száma közel 30, amiből a 4. táblázatban csak a jelentősebbeket emeltük ki. A Kaukázusban maradt csoportok reménykedtek, hogy az ISIS támogatásával újra jelentős erőforrásokhoz jutnak, és visszatér a korábbi aranykor.

A Kaukázusban folytatott kaukázusi felkelés kifulladását az alábbi számokkal is szeretnénk bizonyítani; 2011 óta a támadásokban meghalt és megsérült emberek száma jelentősen csökkent. 2017-ben támadásokban 134 ember meghalt és 41 sérült meg. 2018-ban 79 halott és 25 sérült. Ami nagyon szembetűnő: 2019-ben és 2020

49 Horváth 2014, 166–167.

50 Caucasus Emirate. <https://stanford.app.box.com/s/zkyrigk11ya149bpwabgos662zsummi6> 7. (Letöltés ideje: 2020. 12. 30.)

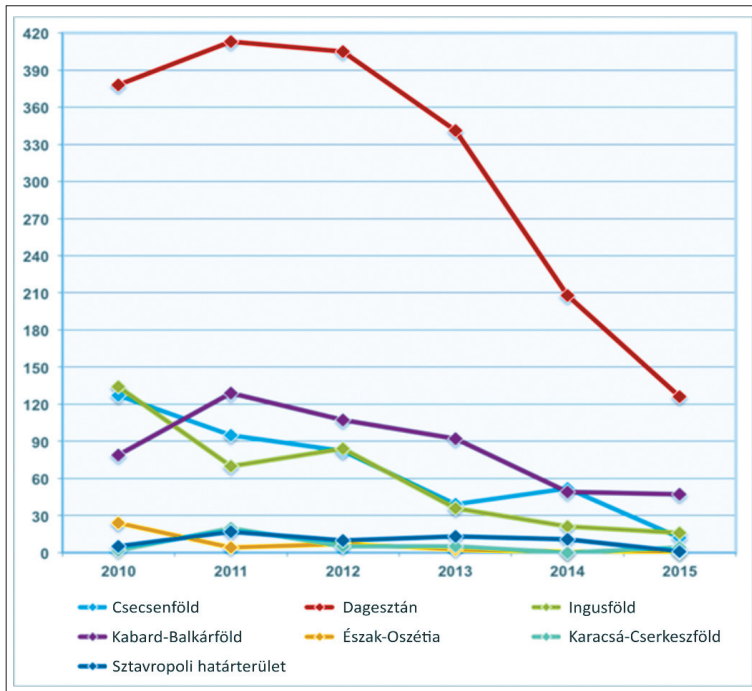
51 Gáspár 2012.

4. táblázat.

Az ISIS nevében a Kaukázusban 2016–2018 között végrehajtott jelentősebb támadások

<i>Időpont</i>	<i>Esemény</i>
2016. február 15.	Derbent, Dagesztán. Autóbomba robbant egy ellenőrző pontnál; 4 halott, 18 sérült
2016. december 17–18.	Groznij, két összehangolt támadásban 11 halott, ebből 4 rendőr
2017. január 29.	Sali, Csecsenföld. Fegyveres lövöldözés, 2 rendőr meghalt
2017. március 24.	Naurszkaja, Csecsenföld. Katonai bázis elleni támadás, 13 halott, ebből 6 katona
2018. február 18.	Kizljár, Dagesztán. Templomba érkező hívók között végrehajtott támadás, 5 halott, 4 sérült
2018. augusztus 20.	Groznij. Késes támadás, 1 halott, 3 sérült
2019. december 31.	Ingusföld. Autós és késes támadás egy ellenőrzőpontnál. 1 rendőr meghalt, 3 sérült

(Forrás: ISIS in the North Caucasus. <https://newlinesinstitute.org/isis/isis-in-the-north-caucasus/> letöltés ideje: 2021. 02. 12.)

2. ábra.

A fegyveres összetűzések áldozatainak száma 2010 és 2015 között az Észak-Kaukázusban

(Forrás: Klimenko and Melvin 2016.)

első félévben összesen 45 ember halt meg és 14 sérült meg. A 2. ábra táblázatos formában szemléletesen mutatja a kaukázusi felkelés „kifulladását”.

A fenti adatokat árnyalják az FSZB⁵² igazgató, Alekszandr Vasziljevics Bortnyikov által nyilvánosságra hozott terrorizmus ellenes műveletek adatai, amelyek a hivatalos szervek sikereit bizonyítják:

2017: 78 terrorgyanús személyt likvidáltak, több mint 1000 személyt letartóztattak terrorizmussal kapcsolatban, felszámoltak 56 alvósejtet, 61 támadást hiúsítottak meg, ebből 18 jelentős terrortámadás.

2018: 70 nemzetközi terrorsejtet felszámoltak, ebből 38 közvetlenül köthető az ISIS-hez, 777 fő aktív terroristát likvidáltak, köztük 36 vezetőt.

2019: 32 militáns likvidáltak, köztük 9 vezető volt, 41 csoportvezetőt, 241 militánst és 606 támogatót letartóztattak, 39 támadást megghiúsítottak.⁵³

A 3. ábra a Kaukázus térségben 2005-ig elkövetett főbb terrortámadásokat mutatja be, amely vizsgálata segítségével az alábbi lényeges következtetéseket vonhatjuk le:

1. Csecsenföld a központja a szélsőséges iszlám mozgalomnak, ahol a terrortámadások legnagyobb részét elkövették.

2. A vitatott hovatartozású Észak-Oszétia és Ingusföld szintén a támadások központjában állt.

3. Karacsáj-Cserkeszföldön elkövetett támadások oka a csecsen háttérű szélsőséges iszlám mozgalom megnyilvánulása lehet, de a karacsájok és cserkeszek között fennálló feszültség egyik megnyilvánulási formája is lehet.⁵⁴

A 4. ábra azt mutatja, hogy az elmúlt 46 évben hol követtek el terrorcselekményeket Európában. Az ábrából egy dolog egyértelműen kitűnik, hogy az Oroszországi Föderáció azon országok csoportjába tartozik, amely nagyon kitett a terrortámadásoknak és ahol a legtöbb áldozatot követelte a terrorizmus.

2009-ben visszaállították a Csecsen Mártírok Szabotázs Zászlóalját és a Rijád us-Szalihint. 2009 áprilisában Csecsenföldön találkoztak a globális dzsihád szervezeteinek vezetői. Ekkor jelentették ki egyértelműen a globális dzsihádhoz való csatlakozásukat. Ez a nyilatkozat az al-Kaida, a Talibán és az Iszlám Dzsihád erős befolyásának köszönhetően jött létre.⁵⁵

2012-től heves vita alakult ki az Emirátus közép és felső vezetői között az új ernyőszervezet, az ISIS felemelkedésével kapcsolatban. 2014 decemberében két emír esküdött hűséget az ISIS-nek. 2015 júliusában további emír tett esküt az ISIS-nek (4. ábra).

Az ISIS soraiba a világ szinte minden részéről érkeztek harcosok. A Kaukázusból is sokan érkeztek, de nem olyan nagy számban, mint azt gondolnánk. Az ISIS zászlója alatt az egyik „kaukázusi” csoportosulás Szíriában harcol, vezetőjük Szalahuddin al-Sisani. Az ISIS két magas rangú vezetője is Grúziában született. Abu Omar al-Sisani (Abu Omar al-Csecsen, ahogy Irakban nevezik), eredeti nevén Tarhan

52 FSZB: Федеральная служба безопасности – Szövetségi Biztonsági Szolgálat.

53 ISIS in the North Caucasus. <https://newlinesinstitute.org/isis/isis-in-the-north-caucasus/> (Letöltés ideje: 2021. 02. 12.)

54 Nem áll rendelkezésre adat a Karacsáj-Cserkeszföldön elkövetett támadásokkal kapcsolatban, így elméleti síkon közelítjük meg a kérdést.

55 Caucasus Emirate. 2. <https://stanford.app.box.com/s/zkyrigk11ya149bpwabgos662zsummi6> (Letöltés ideje: 2020. 12. 30.)

3. ábra.

A Kaukázus térségben 2005-ig elkövetett terrortámadások

(Forrás: Trouble in the Caucasus. http://ngm.nationalgeographic.com/ngm/0507/feature4/images/mp_download.4.pdf
Letöltés ideje: 2021. 02. 12.)

Tajumurazovics Batirasvili, a Jais al-Muhajireen wal Ansar (Muhajirin Brigade⁵⁶ Mudzsaheddin Brigádok) nevű szervezet vezetője. Muslim Abu Walid al-Sisani, eredeti nevén Murad Iraklijevics Margosvili, a Junud al-Sham⁵⁷ nevű szervezet vezetője. 2016. július 13-án az ISIS bejelentette, hogy az iraki Al-Shirqat városában folyó harcok során meghalt Abu Omar al-Sisani.⁵⁸

A Kalifátus vagy Emirátus (Icskéria a Kaukázus térségben) vagy Észak-Kaukázusi Emirátus gondolata már Samil imám idejében, a 19. században felmerült. A Szovjetunió felbomlását követően újraéledt a Kaukázus térség iszlám közösségeiben, és ez volt a függetlenségi harcok központi gondolata. Az Emirátusról nem tettek le, mindig is a független iszlám állam, közösség kialakítása volt a cél, ahol a saría szerint ítéleznek. Megítélésünk szerint a Kalifátus, vagy Emirátus gondolata összeköthető a Kaukázus térségen túli kezdeményezésekkel, nevezetesen az Iszlám Állam ideológiájával. Meggyengült államszervezet és egy kritikus tömeg szükséges ahhoz,

56 Muhadzsin – emigráns jelent az arab nyelvben. Azokra értik, akik Mohamed prófétával együtt mentek Mek-kából Medinába.

57 al-Sham: Nagy-Szíria a jelentése az arab nyelvben.

58 Daesh says top leader Omar Al-Shishani killed in battle. *Arab News* June 10, 2021. <https://www.arabnews.com/node/953236/middle-east> (Megnyitva: 2016. 07. 05.)

4. ábra. Az európai terrortámadások az elmúlt közel öt évtizedben

(Forrás: 46 years of terrorist attacks in Europe, visualized. <https://www.rcc.int/swp/news/55/46-years-of-terrorist-attacks-in-europe-visualized> letöltés ideje: 2021. 01. 30.)

5. ábra.

Az Iszlám Állam provinciái a világban

(Forrás: Wave of orchestrated ISIS terrorist retaliation attacks around the globe: overview and assessment. <https://www.terrorism-info.org.il/en/wave-orchestrated-isis-terrorist-retaliation-attacks-around-globe-overview-assessment/> Letöltés ideje: 2021. 01. 30.)

hogy megerősödhessen, gyökeret ereszthessen egy hasonló szupranacionális szervezet. Ez a Kaukázus térségben nem állt teljes egészében rendelkezésre, mert Oroszország nagyon keményen, jelentős erőket alkalmazva lépett fel a fegyveres csoportokkal szemben. A függetlenségi harchoz kezdetben a kritikus tömeg rendelkezésre állt. A Tigris-völgye és Szíria fontos magterületként jelenik meg az iszlám követői között, ahol a mostani Kalifátust kikiáltották. Ennek peremterülete a Kaukázus térség. Az Aszlan Maszhadov, al-Hattab, Zelimhan Jandarbijev, Abdul Halim Szadulajev és a Doku Hamatovics Umarov vezette csecsen mozgalom központi eleme a globális dzsiháddhoz való csatlakozás és a Kalifátus volt. Véleményünk szerint az ISIS ideológiájára nagy hatással volt a kaukázusi ideológia, és ami nem sikerült az orosz fennhatósági területeken, azt igyekeznek más instabil területeken megvalósítani. Az Emirátus, vagy Kalifátus gondolata (ami a modern korban a kaukázusi felkelésekből eredeztethető), mindig is elő fog kerülni; a Kaukázusban bekerült a mai köztudatba, ott alakult ki az ideológiája szaúdi és jemeni közvetítéssel.

A Kaukázusi Emirátust az alábbi államok/szervezetek tették fel a terrorszervezetek listájára:

1. Oroszország, 2010. február 8.
2. USA, 2011. május 26.
3. ENSZ, 2011. május 29.
4. Egyesült Királyság, 2013. december
5. Kanada, 2013. december 24.
6. Egyesült Arab Emirátusok, 2014. november⁵⁹

59 Caucasus Emirate. 2. <https://stanford.app.box.com/s/zkyrigk11ya149bpwabgos662zsummi6> (Letöltés ideje: 2020. 12. 30.)

Finanszírozása

A terrorizmus finanszírozása is jelentősen megváltozott a korábbi időszakokhoz képest, az alábbiakból tevődik össze: 1. zakat – adószedés a megszállt területeken; 2. adományok; 3. afgán és közép-ázsiai drog- és fegyvercsempészség (narkoterrorizmus); 4. az olajvezetékek megcsapolása; 5. pénzhamisítás és 6. a csecsen maffia támogatása.⁶⁰

Fontos kiemelni, hogy a narkoterrorizmus bevonult a szakirodalomba, és Európa határait elhozta az új típusú terrorizmust. Ezt Oroszország sem akarta, soha. Az, hogy a szervezett bűnözői csoportok és terrorista szervezetek ugyanazok egy térségben, az új jelenség, és az ez elleni küzdelem új kihívás elé állítja a biztonsági szervezeteket.

A Kaukázus térségben a terrorizmus és a szervezett bűnözés összekapcsolódása egy sajátos formát vett fel. A terrorcsoportok a fegyver-, drog- és emberkereskedelemből szerzik be a szükséges anyagi forrásokat. A drogkereskedelem és a terrorizmus összefonódására a narkoterrorizmus fogalmát használják.⁶¹ Az összefonódást legjobban Ruszlan Gelajev csecsen hadúr jelzi, aki 2002-ben megszerezte a Pan-kiszi-szoros és a drogcsempészet feletti teljes ellenőrzést. Gelajev nagyon jó kapcsolatokat ápolt Hozs Ahmed „Kozni” Nukajev maffiafejérrel. Őt tartották a leggazdagabb és legbefolyásosabb embernek a Kaukázus térségben.⁶²

Bűnüldöző szervezetek a kaukázusi csoportok és a moszkvai csecsen maffia között kapcsolatot találtak. A csecsenföldi csoportok csempésztvonalakat, illetve egyéb háttérbázisokat biztosítanak. A csecsen csoportok az orosz maffia végrehajtói-ként is ismertek. Az ebből származó bevételek a csecsenföldi mozgalmak működését is biztosítják. A drog- és fegyverkereskedelem segít fenntartani a Kaukázusban a separatista régiók fennmaradását és a fegyveres konfliktusok elhúzódását.⁶³ Az egyes kaukázusi csoportok sokszor rivalizálnak az egyes piacok megszerzéséért.⁶⁴ Ezek a csecsen maffiacsoportok jelentős összegeket juttattak haza, finanszírozva a további harcokat. A kaukázusi és a szláv (orosz) szembenállás azonban nem csak a Kaukázus térségben volt jelen, hanem 1992-től két éven keresztül a moszkvai utcákon is megjelent maffiaháború formájában, ezt a nemzetiségek közötti ellentétek felszínre törésének is tekintették a szakértők. Ez elsősorban a csecsen csoportok és a szolncevói maffia⁶⁵ közötti véres összecsapásokban csúcspontot ért el, pont abban az időben, amikor a csecsenföldi háború első felvonása zajlott a Szovjetunió felbomlását követően.⁶⁶

60 Az új típusú terrorizmusról és ennek kaukázusi háttéréről részletesen; Gerencsér 2014.

61 Brill Olcott and Udalova 2000, 8.

62 Curtis 2002, 6.

63 Howard and Traugher 2008, 8.

64 Glenny 2009, 77.

65 Szolncevói csoport – az orosz maffia egyik legbefolyásosabb és legerősebb csoportja, amely elsősorban Moszkvában volt jelen. Forrás: Glenny 2009.

66 Glenny 2009, 80.

Válság

Az Emirátuson belüli feszültség forrása volt, és nagy ideológiai válság jeleként volt értelmezhető, hogy Doku Hamatovics Umarov 2010. augusztus 1-én bejelentette visszavonulását és kijelölte utódját Aszlambek Kebekov személyében. Két nappal később, 2010. augusztus 3-án Doku Umarov bejelentette visszatérését.⁶⁷ Ez nagyon súlyos vezetői válság jele volt. Miért mondott le, hogy aztán három nap múlva mégis visszatérjen? Doku Umarov később egy videóban arról beszélt, hogy ez az egész egy szabotázs volt, és ő valójában nem akart lemondani. De akkor miért fogadták el Kebekovot az emírek?

2015 augusztusában Magomed Szulejmanov halála után felmerült a szervezet feloszlata, amire egy évvel később került sor.⁶⁸ Az Emirátus agóniáját növelte az is, hogy a nemzetközi finanszírozás elapadt, a legnagyobb támogatást az al-Kaida és az ISIS, valamint nekik felesküdt szervezetek kapták.⁶⁹

A 2011-ben kirobbanó szíriai polgárháború nagy kihívás elé állította a Kaukázusi Emirátust. A globális dzsiháid részeként sok iszlamista szervezet esküdt hűséget az Iszlám Államnak. Ennek részeként a Kaukázusi Emirátus parancsnokai is döntést hoztak. A döntés eredményeként a szervezet két részre szakadt 2012-ben. A Kaukázusban maradt szervezet az orosz szervezetek ellen folytatta a harcot. A lehetőségei jelentősen beszűkültek, egyre több harcosuk esett el. A Szíriába került csoport az Iszlám Állam egyik legfontosabb harcoló egysége lett. A két csoport közötti ideológiai különbség nyílt összecsapássá is fajult.⁷⁰

Az Emirátus válságát fokozta, hogy 2012-től, de igazából 2014-től a harcosok nagy része Irakba és Szíriába ment. A szent ügyért ott többet tudtak tenni, a saját meglátásuk szerint. Az ISIS utasításai szerint kisebb csoportjaik Európába utaztak, és sejtéket alkottak.⁷¹

Vajon szalafita ideológiát követ-e a Kaukázusi Emirátus – teszik fel a kérdést a témával foglalkozó kutatók. A kérdés sok vitára ad okot, és az utóbbi időszak válságában is megmutatkozik a szervezeten belül. Umarov és Szadulajev halálát követően válság alakult ki a vezetésében. Egyszerre alakult ki ideológiai válság és az orosz belügyi erők is jelentős sikereket értek el az Kaukázusi Emirátus elleni akciókban. A szervezeten belül is harc tört ki, valamint a külső támogatás is kezdett akadozni.⁷² Kérdéses volt, hogy az orosz elnyomók elleni harc irányvonalát, vagy a globális dzsiháid vonalát követik-e. Ehhez kapcsolódik, hogy a vahhabita-szúfi-szalafita háromszögben van az Emirátus identitása. Inkább szalafitaként határozható meg,

67 Roggio 2010.

68 Caucasus Emirate. 3. <https://stanford.app.box.com/s/zkyrigk11ya149bpwabgos662zsummi6> (Letöltés ideje: 2020. 12. 30.)

69 Uo. 4.

70 Ideology and Goals. https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/caucasus-emirate#highlight_text_9872 (Letöltés ideje: 2020. 12. 30.)

71 Caucasus Emirate. 5. <https://stanford.app.box.com/s/zkyrigk11ya149bpwabgos662zsummi6> (Letöltés ideje: 2020. 12. 30.)

72 Gerencsér 2017, 216.

de 20 év alatt háromféle eltérő irányzat, mint mozgatórugó nem éppen határozott, erős elveket mutat. Fontos megjegyezni, hogy az Emirátus, illetve elődszervezetei egészen másként értelmezték például a szent hagyományt (ahádíth). Ez a szélsőséges iszlám jellemzője. Ezt képviselte Samil Baszajev és Doku Umarov is kezdetben.⁷³ Abdul Halim Szadulajev teljesen másként értelmezte ezt.

A válság kódolva volt már akkor, amikor a vezetők az első csecsen háború idején összekaptak. Aszlan Maszhadov és Samil Baszajev közötti konfliktus abból eredt, hogy a kivonuló orosz csapatok utáni hatalmi úrt ki töltsse be. És a siker kinek az eredménye? Ebbe az ürbe robbantak be a radikálisok, akik magukkal hozták a támogatóikat és nézeteiket. Emiatt már nem az volt a fontos, hogy egy független iszlám állam jöjjön létre, hanem hogy minél nagyobb legyen a pusztítás. Abdul Halim Szadulajev azonban a mézárálást megakadályozta, parancsban tiltotta meg a polgári célpontok támadását és lakosság vegzálását.

A szabadságharc kudarca az első pillanatban kódolva volt. Az Észak-Kaukázus lakossága nem egységesen állt a kérdés mögé. Igaz, hogy az első csecsen háborúban még a lakosság 80%-a támogatta a szeparatista mozgalmat, de a második csecsen háborúban, illetve az elszabaduló terror miatt elenyésző lett a mozgalom támogatottsága. Már az első csecsen háborúban is voltak csecsen csoportok, akik az orosz „elnyomók” mellett harcoltak, és ez jelentősen növekedett az idő előre haladtával. A második csecsen háború idején már a lakosság 70%-a elutasította a szeparatizmust és a terrorista csoportokat. A brutalitást jól mutatja, hogy Ramzan Kadirov milyen módszerekkel stabilizálta Csecsenföldet és ezt hogyan tartja fenn napjainkban is.

Dzsiháid versus gazavat

A tanulmány elején bemutattuk a dzsiháid tartalmát, a későbbiekben ennek kaukázusi megjelenését, a gazavatot is. A továbbiakban az 5. táblázatban összefoglaljuk a kettő eltérő megjelenését, ami egyben a Kaukázusi Emirátus válságát fokozta.

Az alábbi összehasonlítás is mutatja, hogy a két „szent háború” között mekkora és milyen lényegi eltérés van. Ezt is lehet árnyalni; Carnajev testvérek példáján. A bostoni maratonon végrehajtott robbantás mutatja, hogy globális a terrorizmus és a kaukázusi csoportok is mindenhol jelen vannak. Mi volt az indítékuk? A testvérek szeme láttára hurcolták el az apjukat az orosz belügyi erők az első csecsen háború során. Ez olyan nyomot hagyott bennük, ami a radikalizáció felé hajtotta őket. Miért éppen az USA? Mert a gazavat nevében büntetni akarták az amerikaiakat, hogy nem álltak ki Csecsenföld függetlensége mellett, és odadozták a kaukázusi népeket az oroszoknak. Washington támogatta az oroszokat abban, hogy a csecsen kérdés orosz belügy és a Kaukázusi Emirátus terrorlistára helyezését is szó nélkül hagyta. Ez azt jelenti, hogy a gazavat és a globális dzsiháid eszmerendszerét összemosták, és zavaros identitást eredményezett. A lényeg, hogy külső okokra vezették vissza az észak-kaukázusi népek szenvedését, és a hatalmak védelmének elmaradása nagy kiábrándultságot, haragot keltett. A testvérek elsősorban az USA-t okolták a családjukat, és kivetítve a népüket ért sérelmekért. Abban az időszakban, amikor a terrorizmus ellenes

73 Lásd 22. oldalt.

5. táblázat.
A dzsihad és a gazavat összehasonlítása

<i>Dzsihad</i>	<i>Gazavat</i>
– globális	– csak Oroszország ellen irányul
– minden hitetlen ellen irányul	– csak az oroszok és „kiszolgálóik” ellen irányul
– eszközökben nem válogat	– eszközökben nem válogat
– vallási indíttatású	– nemzetiségi indíttatású (az elnyomás miatt)
– az iszlámból eredeztetik	– a kaukázusi törzsi iszlámból (adat) és a helyi szokásjogból ered (vérbosszú)
– változó értelmezés	– egyértelmű értelmezés
– a radikálisok Jeruzsálemig nyúlnak vissza	– az orosz hódítás koráig nyúlik vissza

műveletek zajlottak Irakban, Afganisztánban, a Kaukázusban zajló orosz műveletek csak orosz belügyként értelmezték a nemzetközi szintéren.

Az Emirátusnak nagy gondot jelentett a gazavat és a globális dzsihad szétválasztása. Ez az identitásválságból fakadt, és nem tudta megnyerni az észak-kaukázusi népeket sem. A szakadást ez is jelentette a csoporton belül. Akik maradtak, azok az orosz belbiztonsági szervek célpontjai lettek. A dzsihad kérdése, ahogy azt a dzsihad értelmezésénél is bemutattuk, nagyon nehéz, különösen amilyen összetett világban élünk. A változások az iszlám hittudósok között is vitát szülnek, és ez is az Emirátus identitásválságát növelte.

Kaukázusi Emirátus helye, szerepe, megítélése

Oroszország folyamatosan arra törekedett, hogy az áldozatok számát minimálisra csökkentse. 2014-ben 525 fő halt meg, ebből 325 főt összecsapásokban, akciókban gyilkoltak meg.⁷⁴ Az ISIS videóüzeneteiben feltűnt a derbenti Karin-Kala erőd, de más orosz városokról is mutattak képeket, lakóépületeket. Ezzel azt üzenték, hogy a jövőben ezek potenciális célpontok lehetnek.⁷⁵ Oroszország felkészült az ISIS utáni időszakra. Akik a szír és az iraki fronton szolgáltak és haza akarnak térni, azokra a belügyi erők csapnak le. A Kaukázus térségben alapjaiban akarnak elfojtani minden kezdeményezést, nem akarnak még egy Aszlan Maszhadov vezette felkeléssel szembenézni, olyannal, amely hatalmas forrásokkal rendelkezik.⁷⁶

A Kaukázusi Emirátus egyértelműen egy elszabadult hajóágyú. Egy cél nélküli, zavaros ideológiával rendelkező, folyamatos válsággal küzdő szervezet volt. Saját

74 Is this the end of the Caucasus Emirate?

<https://www.opendemocracy.net/en/odr/is-this-end-of-caucasus-emirate/> (Letöltés ideje: 2020. 10. 20.)

75 Малашенко 2016.

76 Gerencsér 2016, 216–217.

céljait sem tudta teljesíteni. A magasztos eszmék mögött azonban sötét erők mozogtak. Azt elérte, hogy a csecsen maffia jelentős pozíciókat szerzett a kaukázusi kábítószerek kereskedelmében.

Az Emirátus modellje volt az Iszlám Államnak, a követendő példa. Mind ideológiában, mind eszmeiségben az ISIS azt testesítette meg, amire az Emirátus soha nem volt képes. A kaukázusi harcosok az első pillanatban otthagyták az Észak-Kaukázust, és mentek a földi mennyországba, hogy mártírhalált haljanak. A szélsőségesek néme-lyike feltűnt a hegyi-karabahi harcokban 2020-ban. Sokszor előkerült Ganja neve, amit az örmények tüzésséggel támadtak. Ganja volt mindig is a külföldi zsoldosok és szélsőségesek egyik kiképző és ellátó bázisa. Itt készültek fel azok a csoportok is, akik az első karabahi háborúban részt vettek, vagy a mostani harcokban Szíriából érkeztek.

Kecskés Tímea *Az orosz–csecsen szembenállás története. A terrorista módszerek és esz-közök szerepe az orosz–csecsen konfliktusban* című PhD dolgozatában említést tesz a Kaukázusi Emirátusról is. A szerző szerint „Az utóbbi években az Icskéria Csecsen Köztársaság utódjaként 1997. október 31-én létrehozott Kaukázusi Emirátus⁷⁷ az észak-kaukázusi radikális szalafisták egyik legfontosabb virtuális intézménye... Jó néhány megfigyelő a Kaukázusi Emirátus létrejötté mögött, miként általában az észak-kaukázusi fegyveres szervezetek egy része mögött is az orosz erőszakszervezeteket, de legalábbis ezek megfontolt engedékenységet sejtik, annak érdekében, hogy a térségben fenntartva az állandó instabilitást, saját pozícióik erősítésére és forrásaik bővítésére kényszerítsék az orosz államot. Mások szerint a 'szilovnyikok' Samil Baszajev 2006. júliusi halálát követően azért hagyták az emirátus létrejöttét, mert ezzel remélték bizonyítani, hogy a csecsen szeparatizmus terrorista mozgalommá vált, amellyel szemben határozottabban kell és lehet fellépni.”⁷⁸ A Kaukázusi Emirátus ilyen jellegű megítélése hibás következtetések levonását és stratégiaalkotást eredményezhet. Vitatjuk azt a felvetést, ami azt feltételezi, hogy az orosz biztonsági szervek jótékony félrenézésével jött létre a Kaukázusi Emirátus. Az afgán háború borzalmaiból tudhatták a hadsereg és biztonsági szervezetek vezetői, hogy ha nem megfelelően lépnek fel, az milyen erőforrás és megítélés, presztízsveszteshez vezethet. A Kaukázusi Emirátus felemelkedését sokkal jobban magyarázza a Szovjetunió felbomlása utáni káosz-kormányzás, a hadsereg nem megfelelő vezetése a hadszíntéren, az új típusú hadviselési forma megjelenése. Ezek együtt magyarázzák a szervezet felemelkedését. Oroszország mindig is kiemelten kezelte az ilyen szélsőséges mozgalmakat, nem segítette elő kialakulásukat, különösen nem határain belül.

Az Emirátus fejlődését fontos ismernünk nekünk is, mert a Boston maratonon olyan csecsen testvérpár robbantott, akikre az Emirátus ideológiája hatással volt.

A biztonsági szervek reakciója

A Kaukázus térség nemcsak a térség államainak, de globális szinten is jelentős biztonsági kockázatot jelent. A nemzetközi terrorista hálózatok jelentős bázist alakítottak itt ki, és számos fegyveres csoport származik a térségből. Azt vizsgáljuk, hogy a Szovjetunió

77 A Kaukázusi Emirátus megalakulását rossz időpontra teszi a szerző, az csak 2007-ben alakult át a korábban, 2005-ben megalapított Kaukázusi Frontból.

78 Kecskés 2012, 95–96.

felbomlását követő időszakban hogyan alakult át a biztonsági és fegyveres szervezetek eljárása a kihívásokkal kapcsolatban. Az első csecsen konfliktus során tapasztalt orosz katonai és belügyi reakciók mára teljesen átalakultak. A kezdeti eljárások és a gondolkodás a modern kor elvárásainak megfelelően átalakult, és ennek megfelelően teljesen újszerű eljárásokat, elemzési módszereket vezettek be. Ez globális szinten is igaz, de az orosz belügyi szervekre, különösen a második csecsen háború kezdetétől jellemző. Az 6. ábra azt szemlélteti, hogy az Észak-Kaukázusban milyen intenzitással változott a terrorcselekmények elkövetése. Ez egyben mutatja azt is, hogy a fegyveres és hírszerző szolgálatok hatékonysága milyen nagy mértékben növekedett.⁷⁹

Oroszországban a Nemzeti Antiterrorista Bizottság (Состав Национального антитеррористического комитета) koordinálja a terrorizmus ellenes tevékenységgel foglalkozó szervezetek munkáját, és kapcsolatot tart fenn a külföldi társszervekkel. A szervezetet 2006. február 15-én megjelent 116. elnöki rendelettel hozták létre.⁸⁰ A Bizottság elnöke Alekszandr Vasziljevics Bortnyikov tábornok, az FSZB igazgatója, helyettese Vlagyimir Alexandrovics Kolokolcsev rendőr tábornok, belügyminiszter. 2015. december 22-én Igor Gennagyevics Szirotkin tábornokot, az FSZB igazgatóhelyettesét nevezték ki az Nemzeti Antiterrorista Bizottság Központi Irodája vezetőjének, egyben Bizottság második helyettesének.⁸¹ A Bizottság külön Észak-Kaukázusi Szövetségi Körzet elnöki követtel rendelkezik. 2010 januárja óta. 2020. január 22. óta Jurij Csajka tábornok tölti be ezt a posztot.⁸² A terrorizmus elleni fellépésről és a küzdelem hatékonyságának növeléséről szóló 1167. számú elnöki rendelet három területet érint: a terrorcselekmények korai felderítésének és megelőzésének rendszerét; a részvevő szervezetek közötti információcserét; valamint a büntetések súlyosbítását a terroristák támogatása esetén.⁸³

A jövő

Ismerve a Kaukázus térség történelmét, elmondható, hogy az erőszak sajnos soha nem fog teljesen megszűnni. Ennek oka ugyancsak összetett. Oroszország szíriai beavatkozásának egyik oka az is volt, hogy a Kaukázusból származó harcosok többsége az itteni hadszíntéren Aleppó, Idlib és Latakia tartományban tevékenykedett. Oroszország meg akarta akadályozni, hogy ezek visszatérjenek származási helyükre, és mivel itt gyűltek össze, pusztító csapást akart rájuk mérni. A kaukázusi felkelés folytatása kérdéses. Az biztos, hogy jelenleg a korábban keletkezett sérelmek megtorlása mozgatja az eseményeket. Mivel a Kaukázusban mai napig él a vérbosszú hagyománya, így a sérelmek megtorlására, és ebből fakadóan az ellenségeskedés fennmaradására nagy az esély.⁸⁴

79 Gerencsér 2017, 236–237.

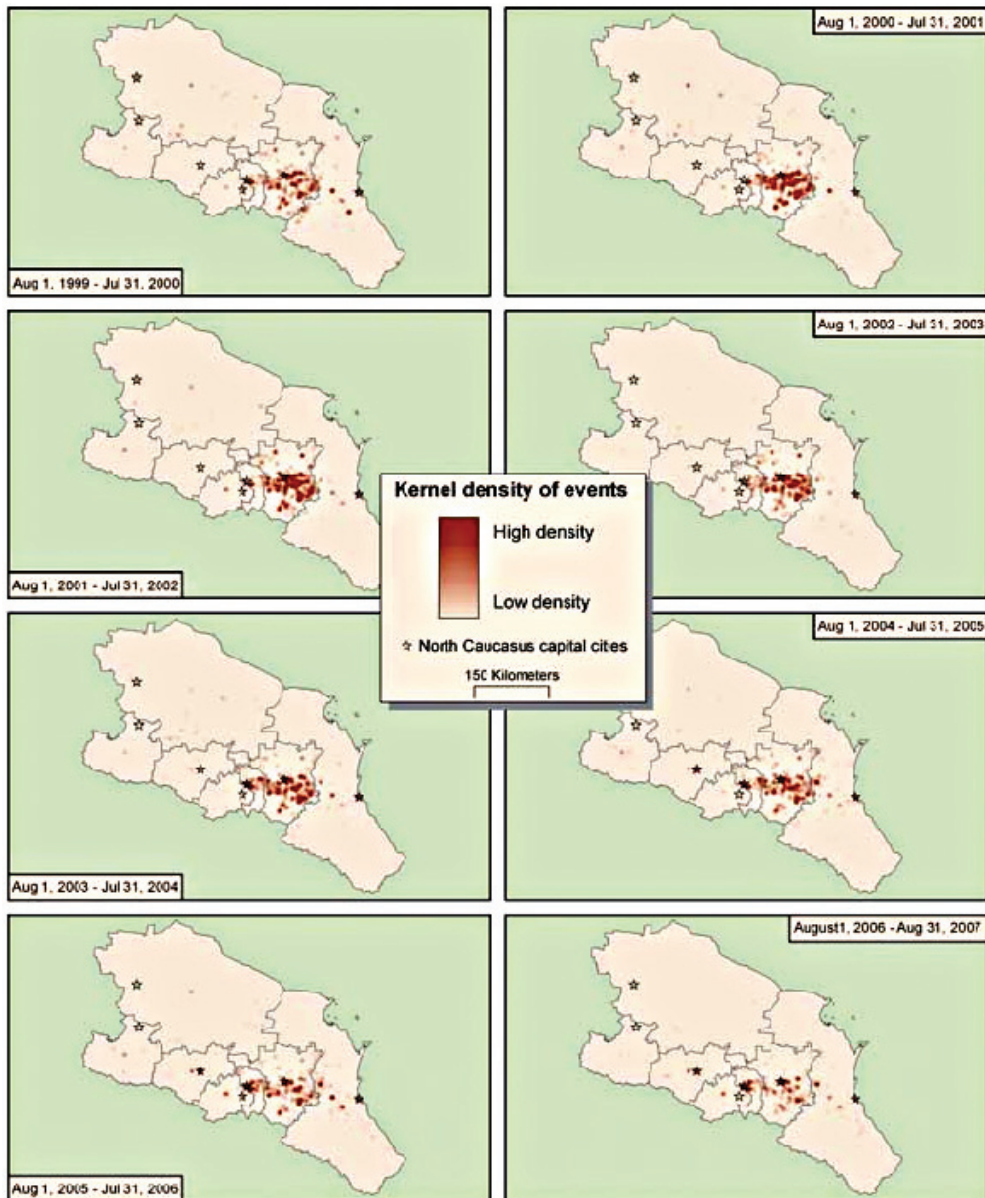
80 Kecskés 2012, 110.

81 Состав Национального антитеррористического комитета. <http://nac.gov.ru/nak/sostav.html> (Letöltés ideje: 2021. 06. 05.)

82 Putin offers top prosecutor position of envoy to North Caucasian Federal District. <https://tass.com/politics/1111259> (Letöltés ideje: 2021. 06. 05.)

83 Kecskés 2012, 110. Ez elemzésként megjelenik még Gerencsér 2017, 238.

84 Klimenko and Melvin 2016.

6. ábra.

Terrortámadások intenzitásának alakulása 1999 augusztusa és 2007 augusztusa között az Észak-Kaukázusban

(Forrás: Kernel density of events.

https://www.researchgate.net/figure/Kernel-Density-of-Violent-Events-in-the-North-Caucasus-August-1999-August-2007_fig4_239912119 letöltés ideje: 2021. 01. 30.)

A kaukázusi eseményeknek jelentős tényezője lesz a szélsőséges iszlám terjedése. A szalafizmus nagy tömegeket ér el. Ezt nem azok terjesztik, akik a szíriai, iraki vagy afgán hadszíntereket megjárták, hanem vallási „hittudósok”, tanítók. Nagyon veszélyes a fiatalok körében való terjedése. A fiatalok, akik átérték a két háború borzalmait, elvesztették valamelyik rokonukat, mind táptalaj a gyűlölet fenntartására. A probléma gyökeréhez tartozik, hogy a magas korrupció, az emberi jogok magas fokú semmibevétele, az orosz hatóságok és fegyveres erők brutális fellépése mind a bizonytalanságot növeli. Aggasztó jelenség, hogy a megsérült, vagy megölt militánsok között egyre fiatalabbak vannak; 2015-ben 70%, míg 2018-ban már 95% volt 35 év alatti. A Dagesztáni Ifjúságügyi Minisztérium megbízásából készített felmérésen az derült ki, hogy a 25 év alatti fiatalok 8,1%-a csatlakozna az ISIS-hez, míg 30,8%-uk támogatná.⁸⁵

Az orosz hatóságok jelentős erőket fordítanak a deradikalizációs programokra. Ennek köszönhetően különösen Dagesztánban érték el javulást. Aggasztó, hogy a feszültség növekszik Ingusföldön. De összességében elmondható, hogy a Kaukázus térségben az erőszak nem fog megszűnni, és ahogy a többi konfliktus is, időszaki hevesen fellángol.

Összegzés

A Kaukázusi Emirátusra a „stabil instabilitás” kifejezés illik összességében a legjobban. Egyben igaz az is, hogy a sok mítosz ellenére komoly veszélyforrás volt. Igaz ez annak fényében, hogy még a 2014-ben megtartott szocsi téli olimpia elhalasztása is felmerült az Emirátus fokozott aktivitása miatt.

A Kaukázusi Emirátus és elődje a Kaukázusi Front, a modern terrorizmust megtestesítő szervezet volt. Az ISIS előfutáraként is tekinthető, és pusztító jellege sokként érte az orosz belügyi szerveket. A bénító első csecsen háború tapasztalatai, veszteségei, az ott gyökeret eresztett Emirátus komoly fellépésre készítette a moszkvai vezetést. A terrorizmus új korszaka kezdődött, mivel a kibertérben is jelen volt, és szinte korlátlan pénzügyi erőforrásokkal rendelkezett a szervezett bűnözéssel összefonódva, létrehozva a narkoterrorizmust. Döbbenetes képsorokat lehetett a televízió adásaiban látni Beszlánról, Bugyonovszkból, vagy a Dubrovka Színházról. Kegyetlenségekről szóló hírek jelentek meg a csecsenföldi pokolról. Megjegyzendő; egyik oldal sem tétlenkedett. A sikerek ellenére a válság és a bukás kódolva volt az Emirátusban; vezetők eltérő felfogása, a nem egyértelmű vallási ideológia, a helyi lakosság hirtelen elfordulása, az orosz fegyveres erők döbbenetes ellenállása és sikere, a megváltozott nemzetközi helyzet (az ISIS megjelenése és felemelkedése). De nem tűnt el nyomtalanul. Jelenleg is vannak csoportok, akik harcolnak, igaz létszámuk jelentősen megcsappant, működési területük szinte csak Csecsenföld hegyvidéki területe. De még jelen van.

Írásunkban bemutattuk a Kaukázusi Emirátust, a modern kor egy kevésbé ismert, de nagyon fontos és tanulságos szervezetét, amely nagyon sok konfliktusban

85 ISIS in the North Caucasus. <https://newlinesinstitute.org/isis/isis-in-the-north-caucasus/>
(Letöltés ideje: 2021. 02. 12.)

volt jelen, különösen az ISIS működési területén, ahol külön brigádokat alkottak a szír és az iraki hadszíntéren. A hazai kutatásban is meglepően keveset foglalkoznak a szervezettel, nem képezi vizsgálat tárgyát az ideológiájuk és a mozgatórugóik sem. Elemzésünkben megvilágítottuk (az elemzéshez szükséges mértékben) a dzsihád kérdéskörét, a kaukázusi dzsihád (gazavat) jelentését, valamint lényeges fogalmak értelmezésére hívtuk fel a figyelmet (fundamentalizmus, radikalizmus). Elemzésünkkel rávilágítottunk arra, hogy szélesebb körben kell a terrorizmust vizsgálni. A térséggel foglalkozó kutatók számára írásunkban sajátos, a térségi különlegességeket is figyelembe vevő kutatási módszert mutattunk be.

A mű

TKP2020-NKA-09 számú projekt támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Baszajev árulhatta el Maszhadovot.
<https://honvedelem.hu/hirek/kulfoldi-hirek/baszajev-arulhatta-el-maszhadovot.html>
 (Letöltés ideje: 2021. 02. 11.)
- Brill Olcott, Martha and Udalova, Natalia 2000. "Drug trafficking on the Great Silk Road: The security environment in Central Asia. Working Papers, Russian and Eurasian Program. *Carnegie Endowment for International Peace* 11 (March): 1–31. <https://carnegieendowment.org/files/drugs.pdf>
- Caucasus Emirate. <https://stanford.app.box.com/s/zkyrigk11ya149bpwabgos662zsumi6>
 (Letöltés ideje: 2020. 12. 30.)
- Charalampidis, Ioannis 2013. *Sponsored to kill: Mercenaries and terrorist networks in Azerbaijan*. Moszkva: „MIA” Publisher. ISBN 978-5-9986-011 5-6
- Curtis, Glenn E. 2002. *Involvement of Russian organized crime indicates, criminal elements in the Russian military, and regional terrorist groups in narcotics trafficking in Central Asia, the Caucasus, and Chechnya*. Washington D.C.: The Library of Congress.
- Daesh says top leader Omar Al-Shihani killed in battle.
<http://www.arabnews.com/node/953236/middle-east> (Letöltés ideje: 2020. 12. 05.)
- Dévényi Kinga 2017. A dzsihád az iszlámban.
http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/3681/1/VTort_2017n2p136.pdf (Letöltés ideje: 2021. 01. 25.)
- Ferenci D. Ebubekir: *Islám lexikon*. <https://mek.oszk.hu/14400/14476/14476.pdf> (letöltés ideje: 2020. 12. 07.)
- Gáspár Roland: Tűzdráma a színházban. <http://www.oroszvilag.hu/?t1=tortenelem&hid=3619>
 (Letöltés ideje: 2020. 12. 30.)
- Gerencsér Árpád 2014. A Kaukázus térség szerepe a nemzetközi szervezett bűnözés területén. *Szakmai Szemle* 12 (2):177–186.
- Gerencsér Árpád 2016. *A Kaukázus térség biztonságföldrajzi értékelése*. PhD értekezés. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Gerencsér Árpád 2017. *A Kaukázus térség biztonságföldrajzi értékelése*. Saarbrücken: GlobeEdit. ISBN 978 620 248 678 1

- Glenny, Misha 2008. *McMaffia – Szervezett bűnözés határok nélkül*. London: Vintage Books. ISBN 973 968 689 330 9
- Horváth L. Attila 2014. *A terrorizmus csapdájában*. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- Howard, Russell D., Traugher, Colleen M. 2008. The “New Silk Road” of Terrorism and Organized Crime: The Key to Countering the Terror-Crime Nexus. In *Armed Groups: Studies in National Security, Counterterrorism, and Counterinsurgency*. 371–387. Newport: RI: U.S. Naval War College. <http://www.jeffnorwitz.com/SiteAssets/book-chapters/27%20The%20New%20Silk%20Road%20of%20Terrorism.pdf> (Letöltés ideje: 2011. 09. 23.)
- Ideology and Goals. https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/caucasus-emirate#highlight_text_9872 (Letöltés ideje: 2020. 12. 30.)
- Iaszegi János 2015. Az Észak-kaukázusi Szövetségi Körzet háborúi. 217–222. In *A 21. század életér háborúi a földért, a vízért, az élelemért, a...létezésért!* Budapest: Gondolat Kiadó.
- Is this the end of the Caucasus Emirate? <https://www.opendemocracy.net/regis-gente/is-this-end-of-caucasus-emirate> (Letöltés ideje: 2020. 10. 15.)
- ISIS in the North Caucasus. <https://newlinesinstitute.org/isis/isis-in-the-north-caucasus/> (Letöltés ideje: 2021. 02. 12.)
- Kecskés Tímea 2012. *Az orosz–csecsen szembenállás története. A terrorista módszerek és eszközök szerepe az orosz–csecsen konfliktusban*. PhD értekezés, Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem HDI.
- A Kegyes Korán értelmi és tartalmi fordítása* 2007. Medina (Szaúd-Arábia): a Fahd Király nevét viselő, a Kegyes Korán nyomtatására alapított Komplexum.
- Kiss Annamária 2013. A radikális iszlám észak-kaukázusi terjedése mint orosz biztonságpolitikai kihívás: a Kaukázusi Emirátus. *Külgügyi Szemle* 12 (3): 76–91. https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2013_03_A_radikelis_iszlem_eeszak_.pdf (Letöltés ideje: 2020. 12. 31.)
- Kis-Benedek József 2019. Az Iszlám Állam által támasztott kihívások a terrorizmus elleni küzdelemben. 31–39. In Resperger, István; Ujházi, Lóránd (szerk.): *A vallási elemek jelentősége napjaink fegyveres konfliktusaiban és biztonsági kihívásaiban*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó–Nordex Kft.
- Klimenko, Ekaterina and Melvin, Neil John 2016. Decreasing violence in the North Caucasus: Is an end to the regional conflict in sight? 2016. június 15. <https://www.sipri.org/commentary/blog/2016/decreasing-violence-north-caucasus-end-regional-conflict-sight> (Letöltés ideje: 2021. 02. 12.)
- Малашенко, Алексей 2016. Теракт в Дагестане: начало наступления ИГИЛ? <http://carnegie.ru/commentary/2016/01/13/ru-62452/ish2> (Letöltés ideje: 2016. 07. 05.)
- Mezei Bálint. Ahol a „fekete özvegyek” születnek – Vallási fundamentalizmus és nyers bosszú a Kaukázusban. <http://www.oroszvilag.hu/?t1=sajtoszemle&hid=911> (Letöltés ideje: 2020. 12. 31.)
- Munif, Abdul-Fattah. A dzsihád valódi jelentése a vallástudományban. <http://prherald.hu/a-dzsihad-valodi-jelentese-a-vallastudomanyban/> (Letöltés ideje: 2021. 01. 26.)
- Nádori Attila (szerk.) 2016. *Az Iszlám Állam – Terrorizmus 2.0* Budapest: Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely–Kossuth Kiadó. ISBN 978-963-09-8441-6
- Putin offers top prosecutor position of envoy to North Caucasian Federal District. <https://tass.com/politics/1111259> (Letöltés ideje: 2021. 06. 05.)
- Roggio, Bill 2010. Caucasus Emirate leader Doku Umarov retracts resignation. https://www.longwarjournal.org/archives/2010/08/caucasus_emirate_lea.php (Letöltés ideje: 2020. 12. 30.)
- Schaefer, Robert W. 2010. *The insurgency in Chechnya and the North Caucasus – from gazavat to jihad*. Santa Barara, ISBN 978-0-313-38634-3
- Состав Национального антитеррористического комитета. <http://nac.gov.ru/nak/sostav.html> (Letöltés ideje: 2020. 07. 05.)
- Terrortámadások Oroszországban az elmúlt 15 évben. <https://www.magyaridok.hu/kulfold/terrortamadasok-oroszorszagban-az-elmult-15-evben-1542718/> (Letöltés ideje: 2020. 12. 31.)
- Tömösváry Zsigmond 2017. *A hagymakupolák árnyékában. Egy katonadiplomata visszaemlékezései*. Budapest: Zrínyi Kiadó.